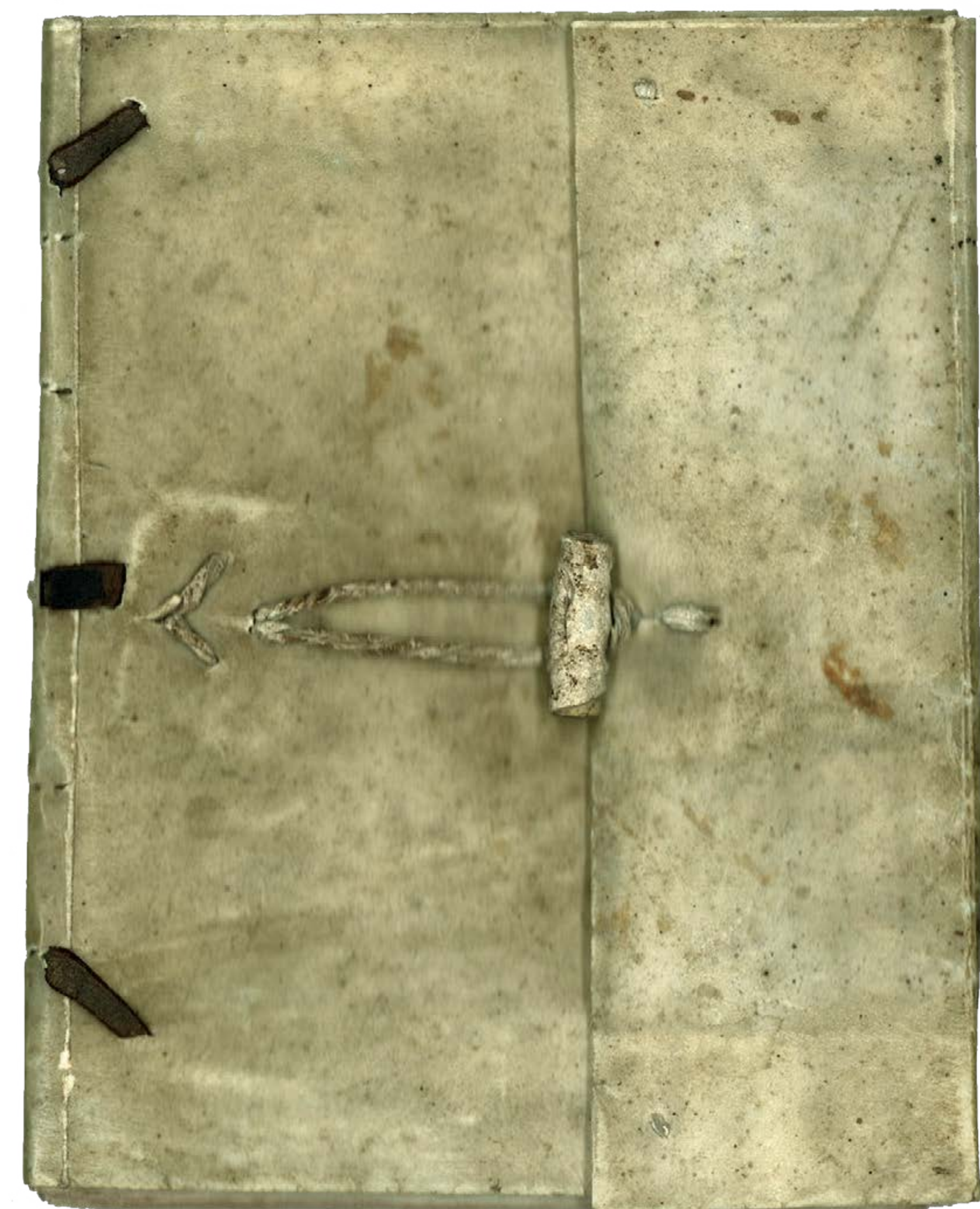

EL LLIBRE DE COSTUMS DEL MONESTIR DE SANT JERONI DE LA MURTRA DE L'ANY 1789

M. DOLORS NIETO SABATER
Historiadora

El Museu de Badalona conserva tota la documentació que Josep M. Cuyàs Tolosa va recollir i elaborar durant la seva vida. Aquesta documentació es conserva amb el nom de Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs.

Per raons que no coneixem (podria ser per haver-lo comprat, recuperat d'entre la documentació conservada en alguna masia o casa de Badalona, per donació d'alguna persona relacionada amb Sant Jeroni...), entre aquesta documentació, el senyor Cuyàs conservava un llibre, escrit a mà i amb les cobertes de pergamí, que porta per títol *Costumbres que se deben observar en Nuestro Monasterio de Nuestra Señora de Bethlem, alias de la Murta de Barcelona*. Es tracta d'una còpia de les normes aprovades pel Capítol General de l'orde l'any 1789, trenta anys abans que les desamortitzacions del trienni liberal trastocuessin completament una rutina i una manera de fer de més de quatre-cents anys. És, segurament, el darrer costumari del monestir de Sant Jeroni de la Murtra i una peça excepcional per conèixer el moll de l'os del funcionament del monestir, sobretot el seu quefer diari.

Llibre de Costums del monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs.

El manuscrit

El manuscrit, escrit en llengua espanyola, molt ben conservat, té les cobertes fetes amb un pergamí (20 x 16,5 cm) que es dobla a les vores, i amb una solapa. Unes tires de cuir uneixen el lloc als plecs de paper del llibre, el reforcen i aporten solidesa a les tapes, que es tanquen amb un botó en forma de banya, fet de pergamí.

El manuscrit està format per fulls de paper de fil (20 x 30 cm), doblats, organitzats en plecs de cinc (2 grups), de quatre (2 grups) i tres fulls solts. Cosits i lligats amb fil, formen un total de 34 fulls.

L'ordre és el següent: dos fulls en blanc; un full amb el títol del llibre; trenta-un fulls numerats, escrits a doble cara, amb el cos del contingut del text; un darrer full, també escrit a doble cara, que conté l'índex i una anotació final, i, finalment, sis fulls en blanc.

Per que fa al contingut, s'organitza en trenta capítols, en què es detallen cada un dels càrrecs diversos (a vegades les funcions) i com està organitzat el monestir, a més de concretar les maneres d'actuar i les obligacions. Hi ha també capítols dedicats a aspectes generals de la vida monàstica com són la manera de cantar al cor, de tocar l'orgue, de fer les processons o d'actuar en dies determinats de l'any. L'administració dels béns patrimonials de la comunitat, així com l'administració dels serveis del monestir envers la societat són objecte, també, d'una detallada concreció.

Aquest manuscrit el va transcriure -l'any 2015- el senyor Marià Fernández com un treball d'interès personal i en va realitzar, fins i tot, una petita edició particular. Aquesta edició del senyor Fernández (de la qual va donar un exemplar a la biblioteca del Museu, organisme a qui vaig demanar una còpia del fitxer digital per a ús propi) ha estat imprescindible per poder treballar molt millor i fàcilment el contingut del document.

Aquests costums es van aprovar?

Abans de començar amb el contingut específic del document i els seus capítols, cal dir encara un parell de coses més que tenen relació amb l'aprovació del costumari i amb aquest exemplar en concret.

Al títol del document es diu que aquells costums es van confirmar en el Capítol General que se celebrà l'any 1789. Aquell any, el prior era –fins a l'11 de desembre– fra Carles Casamada.

L'any 1966, Josep M. Cuyàs Tolosa publicà el *Llibre V dels actes capitulars dels anys 1752 a 1832 del Monestir de Sant Geronim de la Murtra*¹. Malauradament, en aquella edició Josep M. Cuyàs no va transcriure l'obra completa, sinó que, tal com escrivia al pròleg, "*las citas mas interesantes contenidas en el libro V de los Actos Capitulares ...*". I entre tot allò que publicà no hi ha cap referència al fet que hi hagués hagut cap capítol general, ni en l'elaboració, ni en l'aprovació dels costums.

D'altra banda, en les anotacions finals del document –al revers del full 31, just al final del capítol 30, que porta per títol

Costumbres varias o miscelánias– consta que el costumari va ser aprovat pels pares vocals de la comunitat el dia 2 d'abril de 1792 i el van signar diversos frares, entre els quals, fra Juan Robert, vicari i comissionat dels acords capitulars, fra Pere Galzeran, prior, diversos ex-priors –entre els quals fra Carles Casamada– i un seguit de frares més. També hi consta l'anotació que va veure l'esmentat costumari el reverend pare mestre general fra Francisco Carrioni i que va ser rubricat al monestir de San Bartolomé de Lupiana (Guadalajara) ², el 25 d'octubre de 1792.

Tornant una altra vegada al llibre de Josep M. Cuyàs, sembla que alguna cosa no encaixa bé entre la còpia dels costums que estudiem i la informació del llibre de les actes capitulars. El llibre de les actes no fa cap esment ni referència a l'aprovació d'aquests costums i, l'abril de 1792 el prior de la comunitat era fra Pere Gallissà i no Pere Galzeran. Com és que no encaixen el nom dels priors? Com és que en el títol del llibre de costums es diu que van ser confirmats pel Capítol General, celebrat l'any 1789, i no els van aprovar els vocals de la comunitat fins l'any 1792? O és que quan es refereix a confirmats pel Capítol General, es refereix al moment en què s'acordà que caldria fer-los? Josep M. Cuyàs podria no haver transcrit o copiat l'acord de la comunitat d'aprovar un nou costumari, però a mi em costa de creure que no ho hagués considerat suficientment interessant i, consegüentment, no fer-ho.

Josep M. Cuyàs va donar notícia d'aquest document en els volums *Studia Hieronymiana*, publicats l'any 1973 en motiu del VI

Centenari de l'Orde de Sant Jeroni. L'article de Josep M. Cuyàs es publicà entre les pàgines 125-135.³

En aquest article n'esmenta l'existència, explica com és físicament el document, en copia diversos fragments –malauradament no en fa cap interpretació ni valoració– i poca cosa més. Al final de l'article, en els paràgrafs finals, fa una referència molt interessant. Josep M. Cuyàs deixa constància que una vegada ja havia escrit el seu article, s'havia assabentat de l'existència d'una altra còpia manuscrita del mateix costumari que es trobava en un arxiu particular de Barcelona. En aquella nova còpia, diu, s'hi consigna “*para uso del Pro. Padre Zelador de ellas*”. Aquella còpia conté una anotació de fra Joan Trias i Rovira que posa de manifest un malestar i un embolic amb aquest costumari. L'anotació de Joan Trias explica que els qui firmen com a comissionats de la comunitat no ho feren legalment; que se'ls havia comissionat per fer uns nous costums amb el consentiment de la comunitat (perquè les antigues s'havien perdut), però no per fer aquella bufonada.

Ens queda, doncs, el dubte si aquests costums foren aprovats legalment i, sobretot, si foren vàlids i serviren de guia de norma. Per tot plegat sembla que algun embolic important hi va haver!

Malauradament, no sabem res més d'aquesta altra còpia dels costums que Josep M. Cuyàs esmenta.

Fins aquí la nota que té a veure amb l'aprovació del *Llibre de Costums*. Queda encara una darrera qüestió pel que fa al do-

Vista general del monestir a principi del segle XX. Museu de Badalona. Al. Fons Joaquim Font

cument que es conserva a l'Arxiu Josep M. Cuyàs del Museu de Badalona: intentar datar-lo.

El document acaba amb el text següent: *“Esta copia de costumbres es del original y conviene substancialmente con él según la revista hecha por Nuestro Padre Prior y Comisionado por la Comunidad”*.

I tot seguit, les signatures de fra Miguel Cardona (prior), fra Isidre Boadella (exprior), fra Miquel Carbonell i fra Jaume Vila.

Sabem (també per la publicació de Josep M. Cuyàs de 1966) que fra Miquel Cardona fou prior del monestir de Sant Jeroni a partir del 17 de gener de 1818 i que l'endemà va proposar que, considerant que no era profés del monestir de Sant Jeroni de la Murtra i que ignorava les pràctiques de la casa, desitjava per poder actuar amb més encert, que es nomenessin quatre diputats. La proposta del pare prior fou acceptada i els diputats foren fra Isidre Boadella, fra Jacint Raset, fra Anton Nogués i fra Miquel Posas; per via de compromís, s'anomenà també el vicari fra Jaume Magriñà.

Fra Isidre Boadella, ex-prior del monestir, signa com a bona la còpia dels costums i és, alhora, designat l'any 1818 diputat pel prior fra Miquel Cardona. Tot plegat ens permet proposar que la còpia dels costums que tractem, l'exemplar que es conserva al Museu de Badalona, fou realitzada l'any 1818. Fra Isidre Boadella fou prior de gener a setembre d'aquell any.

El llibre de costums de Sant Jeroni de 1789-1792

Com s'ha esmentat anteriorment, el costumari està organitzat en els trenta capítols següents:

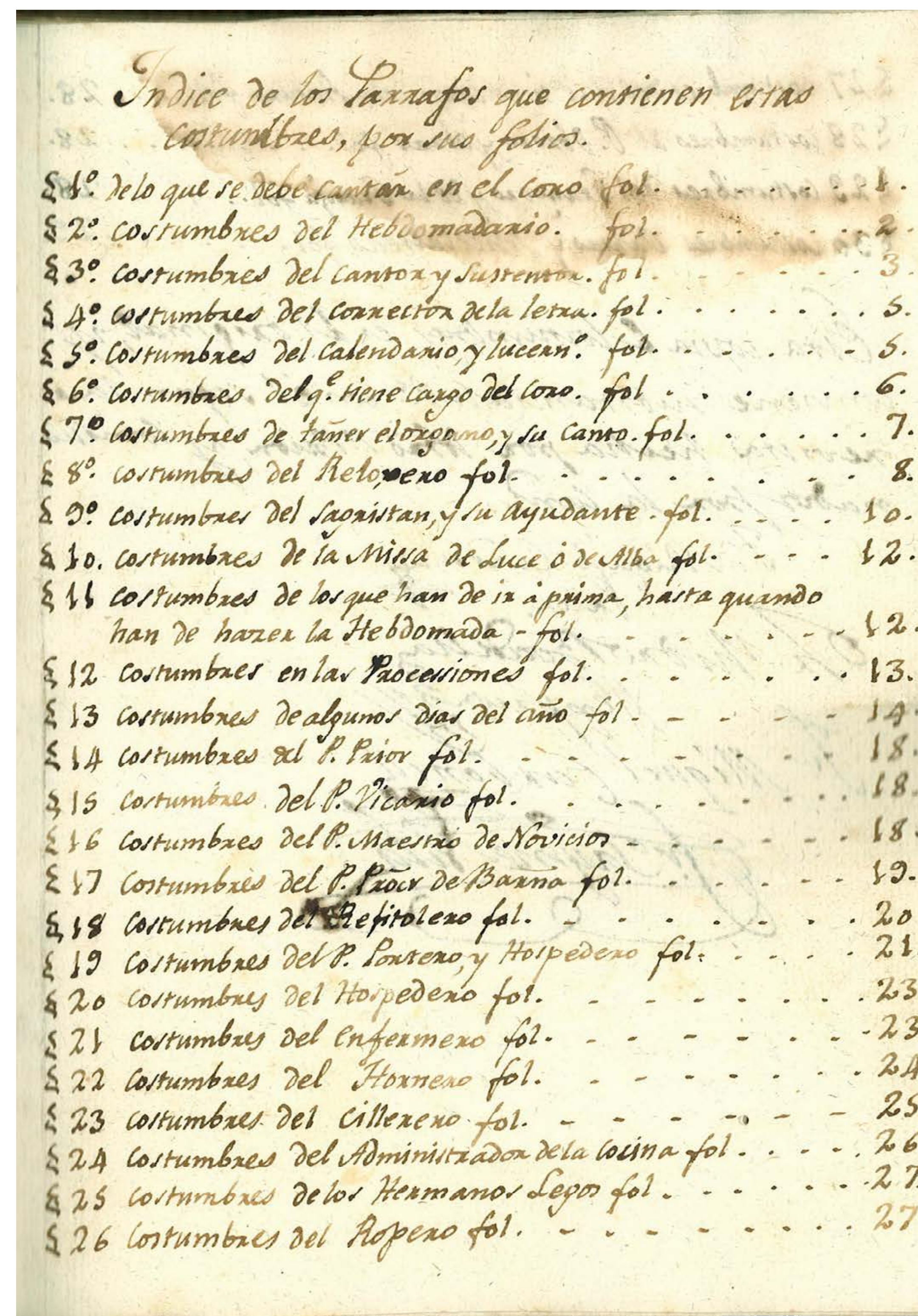
Capítol	Títol	Foli
1	De lo que se debe cantar en el coro	1
2	Costumbres del hebdomadario	2
3	Costumbres del cantor y sustentor	3
4	Costumbres del corrector de la letra	5
5	Costumbres del calendario y lucernario	5
6	Costumbres del que tiene cargo del coro	6
7	Costumbres de tañer el órgano y su canto	7
8	Costumbres del relojero	8
9	Costumbres del sacristán y su ayudante	10
10	Costumbres de la misa de luce o de alba	12
11	Costumbres de los que han de ir a prima, hasta quando han de hazer la hebdomada	12
12	Costumbres en las procesiones	13
13	Costumbres de algunos días del año	14
14	Costumbres del padre prior	18
15	Costumbres del padre vicario	18
16	Costumbres del padre maestro de novicios	18
17	Costumbres del padre procurador de Barcelona	19

18	Costumbres del refitolero	20
19	Costumbres del padre portero y hospedero	21
20	Costumbres del hospedero	23
21	Costumbres del enfermero	23
22	Costumbres del hornero	24
23	Costumbres del cillerero	25
24	Costumbres del administrador de la cocina	26
25	Costumbres de los hermanos legos	27
26	Costumbres del ropero	27
27	Costumbres del que tiene cargo de la rasura	28
28	Costumbres del padre obrero y obras	28
29	Costumbres del granjero y de la granja	28
30	Costumbres varias y miscel·lànies	29

Realitzarem un resum breu del contingut de cada capítol per mirar d'entendre'ls.

Capítol 1. De lo que se debe cantar en el coro

En aquest capítol s'estableixen ben detalladament els dies que s'ha de cantar (generalment establerts segons la diada que se celebra i, també, segons qui celebra o condueix l'hora canònica), en quina de les hores canòniques es canta i, finalment, en quina part de la celebració es fa.

Full final on s'hi troba l'índex del contingut. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs

Capítol 2. Costumbres del hebdomadario

L'hebdomadari és el responsable del monestir durant una setmana. Les normes sobre la seva manera d'actuar, tot i haver-hi aquest capítol, es van desenvolupant en molts altres capítols dels costums amb diverses referències específiques.

En aquest capítol segon s'esmenta quan surt de l'església d'acord amb la categoria dels oficis; de quina manera ha d'anar vestit durant la setmana i alguna anotació vinculada amb l'avís a les hores a menjar.

Entre les normes que ha de seguir, s'especifica una dada interessant del dia a dia de la comunitat: les hores de menjar. Es menja (el concepte menjar fa referència al que actualment anomenem dinar) a les 11 (si és un dia de dejú, a 2/4 de 12) i se sopa a les 6 entre Tots Sants i Pasqua de Resurrecció i a 2/4 de 7 entre Pasqua de Resurrecció i Tots Sants.).

Capítol 3. Costumbres del cantor y sustentor

Cantor és un càrrec que va canviant i que designa el pare vicari posant, segurament, un punt en un tauler on hi ha una llista amb els noms dels frares. És responsable de tenir disposat i preparat el que s'ha de llegir i cantar al cor. També ho és de preparar els llibres de cant i de deixar-los als faristols, oberts pel punt que correspongui.

El *sustentor* és qui va ser cantor la setmana precedent. Entre tots dos s'ocupen d'entonar els salms i les antífoes (passatges breus que es canten o resen abans i després dels salms i

dels cants a les hores canòniques i que tenen relació amb el dia en concret).

Aquest capítol especifica a qui han d'encomanar els cants segons els dies o moments determinats i, fins i tot, el capítol conté alguna advertència pel que fa a la velocitat del cant i a l'oportunitat d'encomanar-lo a una persona anciana.

També considera alguns advertiments pel que fa a la cura que cal tenir en obrir i tancar els llibres i on i de quina manera cal situar els quaderns i els llibrets de cant i dels salms.

Capítol 4. Costumbres del corrector de la letra

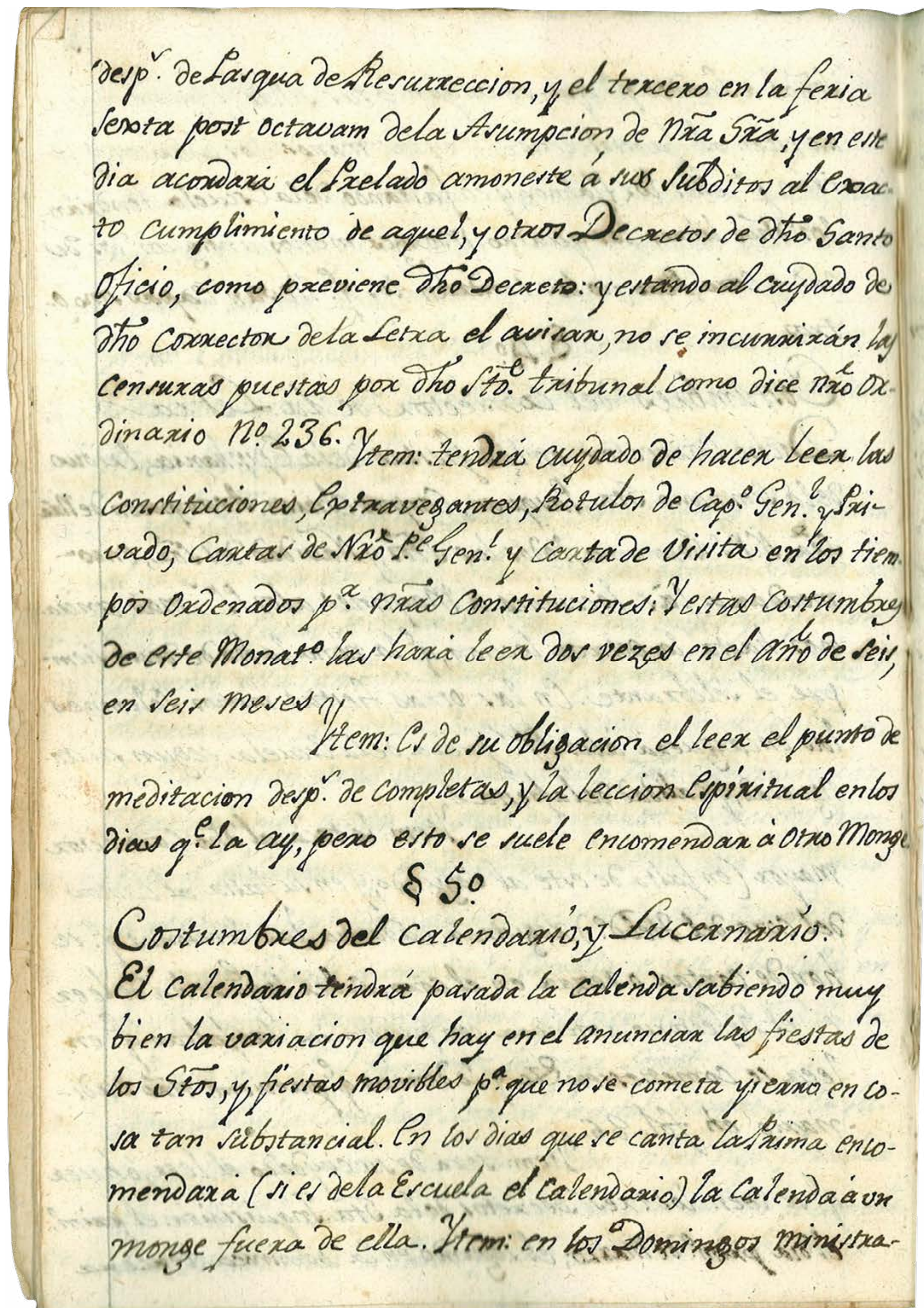
El corrector és el responsable de determinar, cada dia, què s'ha de cantar o de resar al cor, saber què s'ha de llegir al refetor i corregir els errors que es facin en fer la lectura.

És responsabilitat del corrector encomanar a un monjo que faci les lectures.

Aquest capítol estableix com a responsabilitat del corrector de lletra, que es facin algunes lectures en moments determinats de l'any. Aquestes lectures són els tres decrets de la Santa Inquisició; les constitucions, *extravagantes* i ròtuls del Capítol General i Privat; les cartes del pare general de l'orde, i els costums del monestir, que farà llegir dues vegades l'any.

Capítol 5. Costumbres del calendario y lucernario

Aquest és un capítol breu en el qual es manifesta la importància de tenir ben controlat el dia que és i que estigui ben enun-

Full amb l'inici del capítol destinat a la preparació del dia. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs

ciada la diada santoral i, molt especialment, les festes o diades que són movibles en el calendari.

Moltes accions, durant la celebració de les diverses hores, són diferents segons el dia que es tracta. També el vestuari de qui acompanya a la missa és diferent o la manera de preparar els faristols o els llibres tenen variacions dependent de la festa que se celebri. Tenir ben controlat el calendari, doncs, és important.

En el capítol també es determina en quins moments el responsable de la llum ha d'haver encès el llum que ha de permetre una lectura o ha d'acostar una llàntia a l'hebdomadari per tal que la resta de monjos puguin encendre les seves i quan cal il·luminar els dormitoris.

l'obligació d'una feina setmanal: netejar, el dissabte, la llàntia gran d'oli i les dues petites de cera.

Capítol 6. Costumbres del que tiene cargo del coro

Aquest capítol és dedicat a descriure les feines de manteniment que es designen a un dels frares nous que ha estat designat pel pare mestre de novicis.

És un capítol molt interessant per la manera detallada d'esmentar aquestes tasques de manteniment: escombrar el cor cada setmana; el dimecres i el dissabte, netejar les cadires amb un drap; airejar les estoretes per treure'n la humitat i tornar-les a posar; canviar-les cada tres mesos; tenir cura de tancar la cortina de la vidriera del cor a la nit i de tenir-la tancada

des de la tarda fins la matinada a l'estiu, i posar en ordre els llibres de cants, vigilar que estiguin ben tancats i nets de pols, etc.

Capítol 7. Costumbres de tañer el órgano y su canto (organista)

Capítol breu en què s'esmenten els dies i els moments que s'ha de tocar l'orgue. També és diferència entre *tañer* i *cantar* l'orgue, tot i que en el document és una expressió escrita i no hi ha cap altra mena d'explicació.⁴

Igualment en aquest capítol apareix una informació referida al fet musical. A les festes assenyalades (com les quatre principals de l'any: Epifania, Corpus, Sant Jeroni i Tots Sants) es poden afegir al cant de l'orgue instruments musicals com violins, oboès, trompes, etc. No obstant això, es deixa ben clar que durant la celebració de la missa només es pot cantar alguna cosa que hi pertanyi i qui la celebri només pot cantar el prefaci i el pàrenostre de la manera com es preveu en l'Ordinari.⁵

Capítol 8. Costumbres del relojero (qui marca les hores)

Com bé indica el nom, aquest capítol estableix la manera com s'ha d'avisar de les hores (ens referim a les hores canòniques), quina campana cal usar, en quin moment del dia i durant quanta estona. També es regulen de manera molt precisa les particularitats de cada diada.

És un dels capítols més llargs de tot el costumari, fet que evidencia ben gràficament la seva importància.

És, també, un dels capítols que dóna més informació referida al dia a dia de la comunitat de monjos del monestir de Sant Jeroni.

Capítol 9. Costumbres del sacristán y su ayudante

Importants per a l'endrega d'una església i, evidentment, d'un monestir són les funcions que du a terme el sagristà. En aquest cas, el sagristà i un ajudant, dues persones.

Les feines principals del sagristà són la neteja, la decència i el guarniment dels altars, vasos sagrats i vestits sacerdotals; renovar les formes dels sagraris, i encendre i apagar les espelmes en totes les hores canòniques.

Altres feines, no tan importants, es detallen igualment en el capítol. Són tasques relacionades amb les espelmes i els ciris de l'església, amb l'aigua beneïda, amb la neteja de l'església i de la sagristia, amb el guarniment de l'església i dels altars segons les diades, amb la preparació de les ermites quan cal i amb el control de la porta d'entrada.

Capítol 10. Costumbres de la misa de luce o de alba

Breu detall de les obligacions de qui ha de fer la missa d'alba (a la qual van els criats abans d'anar a treballar), de les dispenses que té el monjo que l'executa, de qui hi està obligat a assistir i de quin altre monjo té cura que estigui tot a punt quan és l'hora de dir aquesta missa.

Capítol 11. Costumbres de los que han de ir a Prima, hasta quando han de hazer la Hebdomada

Segons els anys que faci que es du hàbit hi ha unes obligacions o unes altres o, millor, hi ha dispenses. Aquí es detallen pel que fa a l'assistència a prima.

Un cas semblant esdevé amb l'obligació d'assistir a matines i amb l'obligació de fer l'hebdòmada.

Capítol 12. Costumbres en las procesiones

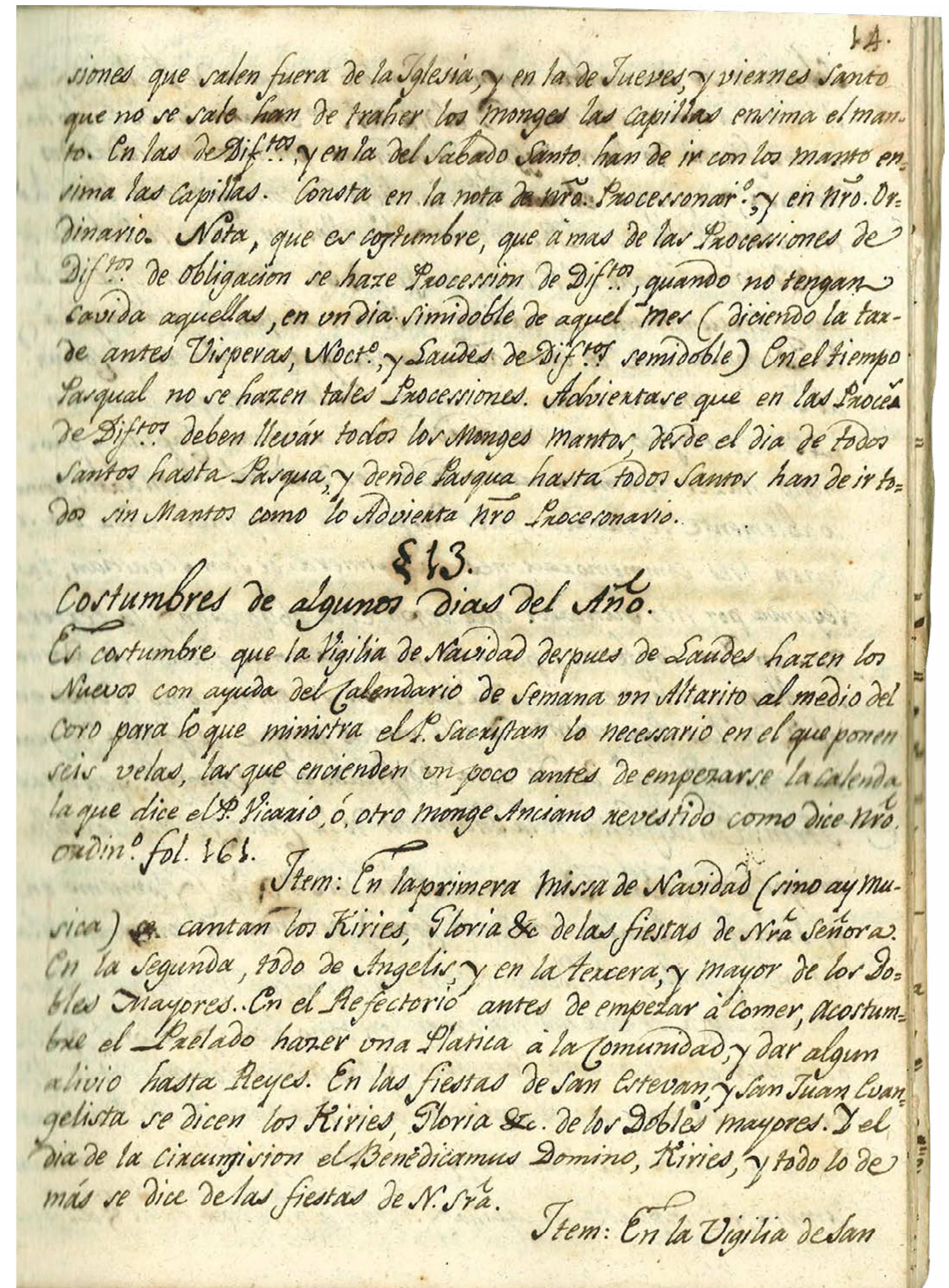
De quina manera i en quin ordre els monjos jerònims van a processó? Qui la presideix? Per on discorren? En quines diades i per què es fa processó? S'hi canta? Qui canta? Com van vestits els cantors en cada processó?

Aquestes són les qüestions generals que es detallen en aquest capítol, que també explica les processons de difunts.

Capítol 13. Costumbres de algunos días del año

Seguint un calendari que s'inicia per Nadal, es van especificant cada una de les diades que el costumari presenta amb una particularitat especial. Les particularitats poden ser posar un petit altar, cantar un kirie concret, que hi hagi una prèdica especial abans de dinar, etc.

És un capítol molt interessant per conèixer molts i molts detalls particulars del monestir de Sant Jeroni de la Murtra i les raons d'aquesta particularitat.

Full 14 del llibre on comença el capítol 13è en el qual s'hi detallen les activitats dels dies més significats de l'any (Corpus, diada de Sant Jeroni, etc). Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyà

Es tracta d'un dels capítols més llargs de tot el costumari i, juntament amb el capítol anterior dedicat a les processons, les particularitats associades a algunes diades recorren tot l'any sencer i descriuen amb bon detall el que passava en el món enclaustrat de Sant Jeroni de la Murtra.

Capítol 14. Costumbres del padre prior

Breu capítol que fa referència al pare prior només per especificar el marge de llibertat de què disposa per poder fer despeses sense necessitat, o amb necessitat, de consentiment.

Donar almoïna de fins a 30 rals o 3 lliures catalanes i gastar fins a 50 lliures en obres, reparacions, guarniments en benefici de la comunitat (sense comptar el material) és tot del que lliurement pot disposar sense cap consentiment.

Si la despesa per obres és superior a 50 o de fins a 200 lliures, ha de demanar el consentiment dels pares diputats. La despesa de qualsevol altra quantitat requereix el consentiment del seu Capítol.

Com a curiositat, vull esmentar que s'explica que per dijous Sant és costum que sigui el pare prior qui serveixi el menjar a la comunitat.

Capítol 15. Costumbres del padre vicario

El vicari fa la missa d'alba i la missa darrera (tot i que pot renunciar a aquesta última durant el seu vicariat fent almoïna).

El vicari és com el capatàs de totes les oficines i, consegüentment, se n'ocupa. Només avisa el prior si hi ha alguna cosa molt important.

Sobretot, s'ocuparà que no falti roba ni res que calgui a la infermeria o a l'hostatgeria; d'avisar amb temps el pare procurador perquè quan s'hagin de donar hàbits, estamenyes (camisa de fil de llana) o altres peces de roba als religiosos, n'hi hagi suficients al monestir. I també ha de tenir cura del vestuari dels religiosos: sabates, hàbits, estamenyes i mantellines.

Capítol 16. Costumbres del padre maestro de novicios

El pare mestre de novicis s'ocupa de la formació religiosa d'aquests i se li assigna, en certa manera, el paper de tutor.

El costumari regula bona part dels aspectes d'aquesta relació com són el nombre de dies a la setmana que els reuneix a capítol i com ha de procurar que aquests dies es confessin; se li encomana l'ordre de vigilar que hi hagi silenci al dormitori i també al noviciat, i se li traspasa la responsabilitat de saber que tots els novicis són al dormitori abans d'anar al llit i de beneir-los.

També es concreten feines a les quals pot destinar-los (encara que no se'ls ha de donar cap ofici que els distregui): el cor, el dormitori, tocar a dormir, treure les escombraries de la casa, treure teranyines del claustre i de l'església abans de Sant Jeroni i coses similars, procurant no enviar-los al refector, l'hos-

tatgeria, la rasura o a oficis semblants en què es tracta amb seglars.

Una part de la seva responsabilitat és educar-los en l'hospitalitat, en el servei i en la humilitat. Així, els pot enviar a la infermeria a visitar els malalts, a ajudar a netejar la infermeria o a fer el que els demanin (recollir llenya i encendre el foc) i els divendres d'Advent i de Quaresma farà que besin els peus a la comunitat com a acte d'humilitat.

Capítol 17. Costumbres del padre procurador de Barcelona

La comunitat de Sant Jeroni té dos procuradors: un a Barcelona i un altre al monestir. Un s'ocupa de la feina de l'altre quan cal.

El procurador de Barcelona ha de ser al monestir, com a mínim, quan es fan els capítols de culpes d'advent i de quaresma (es fa l'escrutini per les cel·les) i procurarà ser-hi els diumenges principals de l'any: primer d'Advent, primer de Quaresma, diumenge de Passió i altres. També hi ha de ser els tres dies de Carnestoltes i el dia de Cendra. El diumenge de Rams i des de matines de dimecres Sant fins la tercera festa de Pasqua. També l'avantvigília de Nadal per ser a la prima d'aquella vigília i tots els altres dies que ho digui el prelat.

En els costums es fa la recomanació d'adquirir les provisions necessàries per al convent i la família amb temps suficient i de cop, ja que s'estalvia molt. També s'especifiquen alguns ali-

ments que no poden faltar mai al monestir ja sigui pel que correspon menjar (formatge el diumenge i carn el dijous) o en moments concrets de l'any (la fruita a l'estiu i les fruites que no es poden collir a casa).

I una altra de les obligacions del procurador és tenir cura que no faltin els hàbits i les peces de roba que anualment es donen als religiosos o cada trienni a la comunitat.

Detall d'un plat de ceràmica d'ús exclusiu de la cuina del cenacle. Museu de Badalona. Inv. 2982. Fotografia: Lluís Andú.

Capítol 18. Costumbres del refitolero

El refetor és una de les estances principals i molt importants del monestir i de la vida monàstica i tot el que té relació amb l'alimentació es troba força reglamentat.

El moment de posar l'aigua en fred és important. Quan ha d'estar parada la taula i de quina manera, també. Netejar el refetor setmanalment, rentar les petxines que s'utilitzen per menjar, canviar els tovallons, les estovalles, les olieres i les gerres que serveixen per a l'aigua són altres de les tasques importants que s'especifiquen en els Costums.

També es detalla com s'ha de parar la taula i amb quins elements, segons les diades: els dies de prior i de vicari; el moment de la col·lació dels dies de dejuni, i divendres Sant.

Una part important d'aquest capítol està dedicat a especificar les postres: quan i què es pren i quin és el producte que es menja els dies de dejuni o els dies de granges.

També s'especifica qui serveix en cada una de les dues taules que hi ha al refetor, una pràctica que té relació amb l'antiguitat d'hàbit, així com també qui ocupa la taula de presidència.

Finalment, hi consten algunes instruccions relacionades amb els moments de servir i amb la benedicció de la taula.

Capítol 19. Costumbres del padre portero y hospedero

El pare porter és el primer contacte entre el monestir i l'exterior. És qui té per missió cuidar la porteria i la torre, on sovint

hi ha gent menjant i, sobretot, ha de vigilar que no entrin mai dones a la clausura.

És missió del porter atendre qui ve de fora i demana parlar amb algú del monestir i atendre aquell que demana menjar o beure (ha de procurar que el reboster o el forner els vengui el que demanen). I, si és el cas, també els acompanya a l'església.

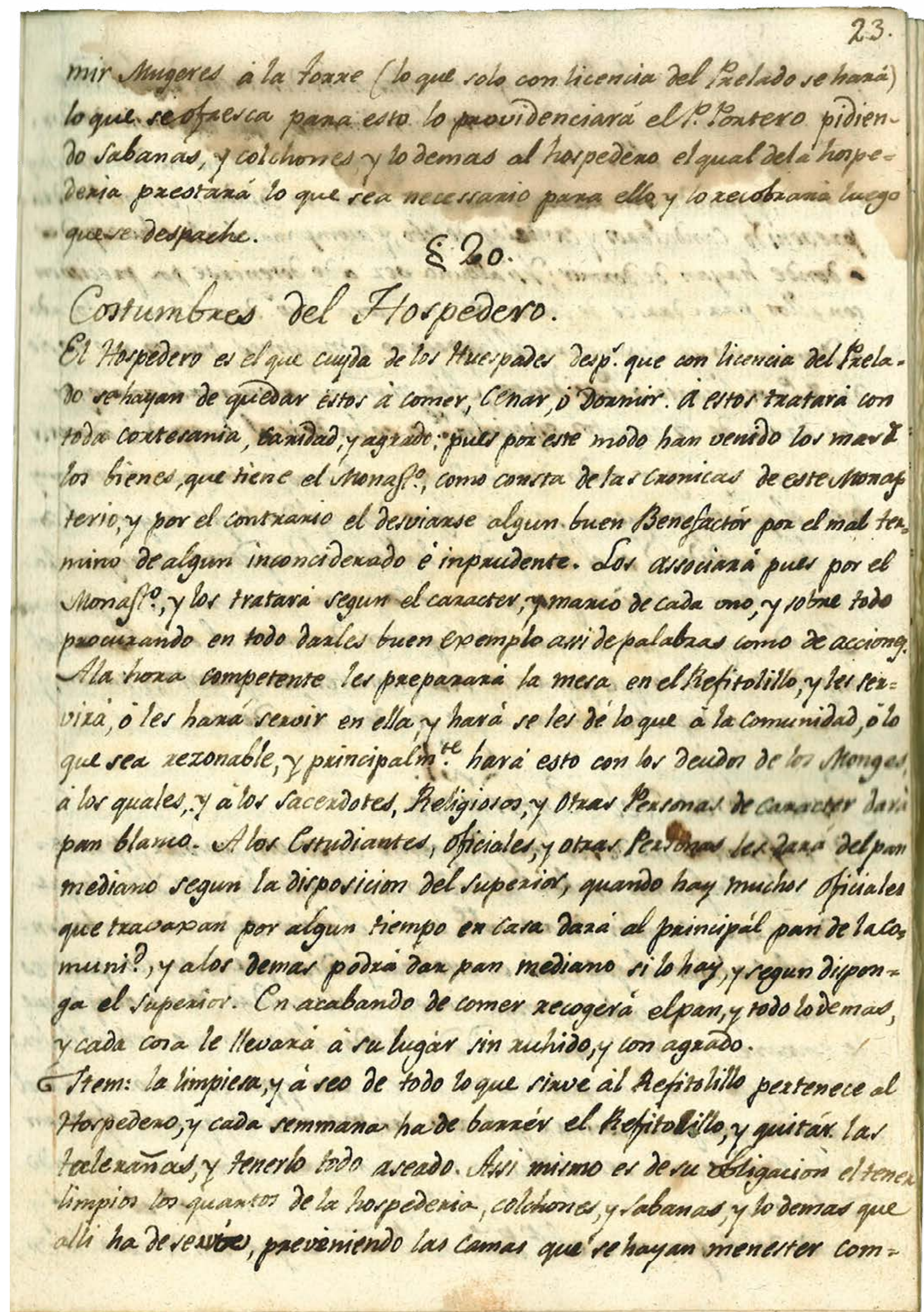
Igualment, és el responsable de l'almoina que es fa a la porteria i cada dia dóna l'escudella i les restes del refetor als pobres. Un dia a la setmana (no festiu) farà almoina a tots els pobres que hi hagi i els donarà un tros de pa i escudella o potatge.

L'almoina també es regula en aquest capítol: en quin moment del dia es fa, qui ajuda el pare porter, de quina manera (primer es resa), què es dóna i com cal tractar la gent.

Finalment, en aquest capítol es regula com atendre les dones en el cas (excepcional i amb permís del prelat) que alguna s'hagués de quedar a dormir.

Capítol 20. Costumbres del hospedero

L'hostatgeria és una altra de les dependències importants d'un monestir jerònim i aquest capítol detalla totes les accions i tasques de què ha de tenir cura l'hostatger. El mateix capítol esmenta la cortesia, la caritat i el "bon grat" amb què s'han de tractar els hostes, ja que és d'aquesta manera com han arribat la majoria de béns que té el monestir (i deixa constància que les cròniques ho fan constar). Contràriament, algun benefactor ha marxat per haver rebut un tracte no gaire adequat.

Al capítol 20 es regula tota l'activitat de l'hospederia. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs

Els hostes mengen al refetoret i els aliments són els mateixos que els de la comunitat. El pa és un aliment bàsic i mereix que es detalli quin tipus de pa se serveix segons la persona. La preparació de les habitacions (llits, roba de llit, llumeners i candelles de sèu), així com la neteja d'aquests espais són algunes de les funcions que estan sota la responsabilitat de l'hostatger.

Capítol 21. Costumbres del enfermero

L'infermer ha de ser diligent a servir, consolar i proveir els malalts. Ha de saber, pel metge, què els ha de donar i com ho ha de fer. Cal que ho faci amb tota cura, ja que el malalt necessita més alleujament que caritat religiosa. Aquesta és la filosofia bàsica que defineix la infermeria.

Després d'aquesta primera sentència, el capítol detalla com cal actuar en les diverses situacions: ha de donar menjar especial si és el cas; ha de saber on poden menjar el malalts segons el seu estat, i si s'ha de purgar o sagnar algú, quin és el millor dia per fer-ho i com es complementa l'alimentació. També es regulen les llicències per assistir al cor (i, consegüentment, els seus deures pel que fa a les hores canòniques).

L'infermer també té cura dels mossos i dels familiars que estiguin malalts. S'encarrega que paguin les medecines, el metge, la neteja o una gallina. Si poden fer-ho, es queden al monestir i, si no poden, se'ls envia a Barcelona.

Capítol 22. Costumbres del hornero

Aquest capítol dedicat al forner és curt i s'hi adverteix de la necessitat que no faltin mai provisions de farina. Aquesta és, segurament, la funció més important del forner, juntament amb el control estricte del pa que hi ha i del seu bon ús.

Dues vegades a la setmana (dimecres i dissabte) s'amassa pa per a la comunitat. I per als criats i pobres, sempre que calgui. Els dies que celebra el prior, es posa el pa de greny i s'afegeix anís a la massa.

Capítol 23. Costumbres del cillerero

Aquest monjo majordom és el responsable del funcionament del monestir pel que fa a l'explotació agrícola que s'hi realitza. És a dir, és ell qui s'ocupa de contractar i pagar els mossos que han de treballar les terres i dur a terme totes les feines agrícoles. Ha de procurar que hi hagi provisions de farratge per al bestiar del monestir, s'ha d'ocupar dels arbres fruiters que hi tenen plantats i ha de tenir cura del celler.

L'alimentació i vigilància dels mossos (també l'espiritual) i la responsabilitat de procurar cada dia el vi per a la sagristia, per a les misses, i garnatxa per als dies que se'n serveix a la comunitat, són els altres aspectes que es detallen entre les responsabilitats del majordom.

Finalment, ha de proporcionar llorer, olivera o altres branques per beneir el diumenge de Rams, per a la diada de la Santa Creu i per Sant Pere màrtir.

Conjunt de ceràmica, per a usos diversos, procedent del monestir de Sant Jeroni. Museu de Badalona. Fotografia: Dolors Nieto.

Capítol 24. Costumbres del administrador de la cocina

L'obligació principal de l'administrador de la cuina és que hi hagi totes les provisions necessàries per alimentar la comunitat i els mossos que hi treballen.

En el redactat del capítol es van detallant quins aliments s'han de preparar, quins dies i, segons com, quina quantitat.

Com a exemple d'aquesta norma, els dies de carn, per dinar se serveix escudella i pitança i, per sopar, amanida crua i cuita i guisada. S'ha de tenir en compte que a cada religió li correspon entre el dinar i el sopar mitja lliura de carn de be (200 g) i que, a l'olla general, cal posar-hi tres terces (900 g) o una lliura carnissera (1200 g) de cansalada. També els que s'anomenen dies de carn –diumenges i dijous– al vespre es dona formatge per postres i altres la resta de dies, olives, llevat que hi hagi fruita fresca o seca, raïm, peres, etc.

Un altre exemple d'aquesta regulació de l'alimentació es troba quan s'explica que els diumenges del temps d'Advent es dóna, per sopar, api o card amb olives i un plat de peix fresc o sec i castanyes.

Capítol 25. Costumbres de los hermanos legos

Els germans llecs tenen tasques d'acompanyament reglades. Algunes d'aquestes tasques són les de fer entonar l'orgue, procurar foc per a l'encenser, fer d'acòlit (escolà) quan celebra el prior, el vicari o el president i els dies de festa de precepte.

Tot el capítol és destinat a precisar aquestes funcions que tenen encomanades i quan poden variar. També parla de la indumentària que cal que emprin quan fan d'acòlit a les misses.

Capítol 26. Costumbres del ropero

El pare vicari és el responsable de la roba i qui s'ocupa de tenir-la a punt i repartir-la o recollir el que calgui.

Hi ha, però, un segon responsable de la roba (generalment un germà llec) que té cura de rentar la roba i els hàbits dels religiosos i aquest capítol determina tot el procediment de com fer-ho.

També es deixa per escrit en aquest capítol la roba que es dóna a cada religiós: túnica, escapulari, capeta de drap nou, mantell i mantellina de *cordeleta*⁶, un parell de mitges o mitges de *cordeleta* cada trienni. I cada any, dos parells de sabates, com a mínim i, per Sant Jeroni, una estamenya i un parell d'escarpins.

Capítol 27. Costumbres del que tiene cargo de la rasura

La rasura i l'afaitat el fan els religiosos cada vuit dies i només de forma excepcional es modifica aquest costum.

El capítol exigeix que s'ha de guardar silenci i deixa clara la necessitat que els draps i tot l'instrumental que s'utilitza ha d'estar ben net.

Capítol 28. Costumbres del Padre obrero y obras

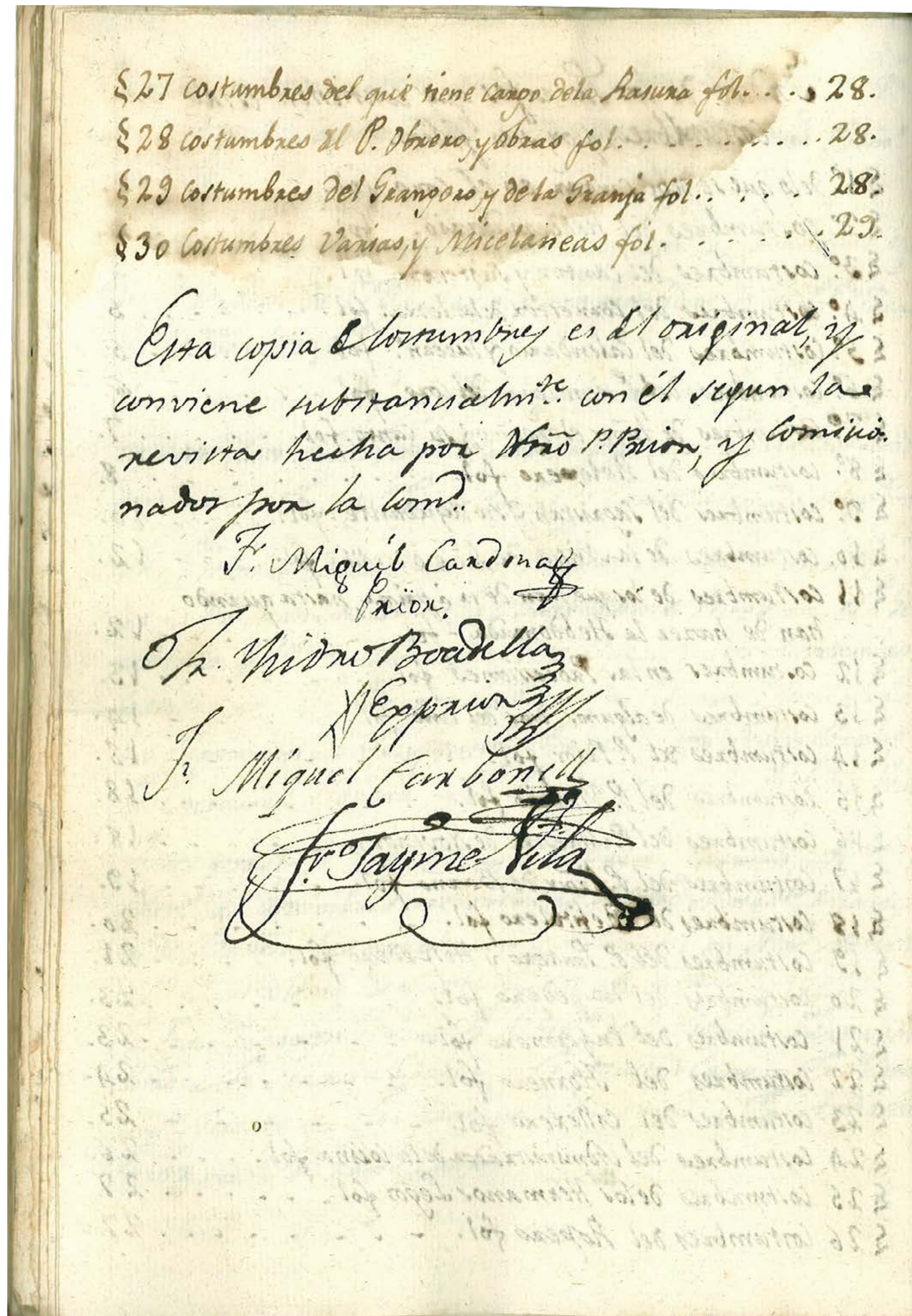
Un monjo té cura de les obres que s'hagin de fer al monestir i de guardar i vigilar les eines i els materials de fuster i de paleta. Reconèixer les fonts, les mines i els conductes d'aigua, mantenir-los en bones condicions, i també fer netejar les xemeneies són altres de les responsabilitats del pare obrer.

Entre les seves atribucions hi ha també fer reparar qualsevol avaria petita sense necessitat que l'hagi d'autoritzar el pare superior.

Capítol 29. Costumbres del grangero y de la granja

Un monjo antic, amb trenta anys d'hàbit, és destinat cada trienni a responsable de les granges. Les granges són tres períodes de vuit dies cada un, repartits durant l'any, en els quals la comunitat (primer una meitat i després l'altra) es trasllada a la Torre Ribera.

Els tres períodes comencen el primer diumenge després de Reis, el diumenge després de Pasqua de Resurrecció i el diumenge després de Sant Jeroni.

Darrera pàgina del llibre de Costums. Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs

El granger és el responsable de l'avituallament de la comunitat (els costums determinen quins aliments s'han de donar) i de deixar la finca totalment neta i preparada per tornar-la a ocupar.

Els monjos poden renunciar a anar-hi i els nous no hi poden anar fins haver complert quatre anys d'hàbit.

En aquest capítol s'ordenen els ajustaments que cal fer en la celebració de les hores canòniques quan la comunitat marxa a granges, o en cas que coincideixi amb una processó o si hi ha necessitat de sortir per qualsevol altre acte religiós.

Capítol 30. Costumbres varias y miscelaneas

Bona part d'aquest capítol es destina a deixar per escrit tota la casuística que té a veure amb les misses que diuen o han de dir els sacerdots obligatòriament cada any, de quina manera es computen i com poden dir-ne d'altres a intenció pròpia una vegada assegurades les de la comunitat amb les capellanies.

Altres costums que s'hi narren són els següents: la prohibició d'estar a les capelles de l'església (han d'estar al presbiteri i al cor) per evitar al màxim possible que es distreguin parlant amb la gent; deixar escrit que la lliçó espiritual dels diumenges sol llegir-se al cor mateix; que en unes festes determinades no hi ha capítol de culpes; quan cal escombrar el cor de baix; que no es pot estar al forn, a la fusteria, a la farmàcia o a qualsevol altre lloc sense permís i que no s'hi pot xerrar; que no es poden

treure llibres de la biblioteca sense llicència del bibliotecari i deixant un senyal, com tampoc no es pot fer a l'arxiu; que hi ha uns dies a l'any que se solen dispensar les matines de mitjanit perquè es diguin a la tarda o l'endemà al matí; que el pare mestre de cerimònies escriu un *añalejo*⁷ del qual en fa dues còpies, una per entregar al prelat i l'altra al cor, etc.

Valoració del document

El document *Costums del monestir de Sant Jeroni de la Murtra* que acabem de presentar i de resumir és un document excepcional.

La lectura atenta de cada un dels capítols ens fa descobrir les interioritats d'una comunitat monàstica que havia entès com era d'important disposar d'unes normes de funcionament intern ben precises per tal d'avançar tots junts al mateix pas, encara que fossin moltes les persones que hi intervinguessin. Perquè, de fet, d'això es tracta, de tenir ben establertes les funcions i responsabilitats de cadascú, i de dotar-se d'un instrument que recollís de manera ordenada tot allò que tenia a veure amb la vida conjunta de la comunitat.

Aquests costums de Sant Jeroni de la Murtra, elaborats durant els darrers anys de l'existència del monestir, contenen una síntesi de la seva història. En molts capítols es dóna raó d'una actuació determinada o d'un fet, tot explicant el motiu històric que la sustenta. La vida que ha seguit el monestir es troba reflectida, també, en els capítols del costumari. I, això, els fa únics.

No s'han conservat gaires llibres de costums de monestirs, ni de parròquies. Tanmateix de Badalona, en coneixem dos de diferents: un és el que acabem d'analitzar i l'altre és el llibre *Praticas e custumes de la Rectoria de Badalona*⁸, escrit entorn l'any 1449, que es conserva a la Biblioteca colombina de Sevilla. Ambdós són fàcilment consultables ja que, tot i que el de la rectoria es conserva a Sevilla, el Museu de Badalona en disposa d'una còpia en format digital. I, pel que fa al segon, ja s'ha explicat que es conserva al Museu, com a part del fons Josep M. Cuyàs i que ben aviat podrà ser consultable per Internet des de qualsevol ordinador.

Practicas e Custumes dta Rectoria de Badalona.

Primerauient ^{reb e acus}
 tunc de rebre lo Rector dta Esyleya
 de badalona la promeya per tota
 la proquia enegranter. la qual
 paroquia es del feu de besos vell. fins a mor
 gat e fins alt ala sumptat dta munitat
 tot entorn ala parte dta exaniteana. Se
 gos es designat en la carta dta Consecutio
 dta dita esyleya. E reb per raho dta dita pro
 meya la trentena parte dels fruytes pecuet
 Primerament de tota venema, ari dmetlla. co
 blancha e de grech e de maluastra e de mosta
 cell. Ise de cors blats. co es de former. ordi mes
 cayll. esplet. segol. ayll. vessas. conangle. fa
 ues. Suuons. papols. fipols. lancillas. e tota
 altres qualseuol legums. e li. e campem. e de
 tot carnalage. ari com de cabrits. co de porcell.
 e de vedells. e de lana. e de formatges. Esta
 pero en vitar que en temps passar solien pagar
 per raho dta dita promeya la vintena parte. E
 co fos suscenda questio entre lo honorable moss
 Eustem S. dlez Rector q dta dita esyleya. e
 alguns proquias sobre la dita vintena parte. lo
 dit Rector obtrech vna sentencia con los dits
 proquias que haguessen apagar la vintena
 parte per raho dela dita promeya. segos apuz
 per carta presa en poder don. p. borrell notari
 public de barçyna. e closta a. xiiii. de desm

de la promeya.

Notes

1. CUYÀS TOLOSA, Josep M. *Llibre V dels actes capitulars del Monastir de Sant Geronim de la Murtra*. Badalona, 1966. Col. Històrica Badalonesa.
2. Seu central dels jerònims
3. *Studia Hieronymiana*. 2 volums. Madrid, 1973 (publicats en motiu del VI Centenari de l'Orde de Sant Jeroni).
4. Per cant d'orgue, habitualment s'entén cant polifònic.
5. L'*Ordinari* és el llibre litúrgic que orienta sobre la manera de celebrar la missa i els oficis.
6. Creiem que la *cordeleta* és un fil de vegetal.
7. L'*añalejo* és una mena de calendari que senyala l'ordre i el ritual dels resos i de l'ofici diví de tot l'any.
8. *Praticas e custumes de la Rectoria de Badalona*, [1449]. Biblioteca Colombina de Sevilla.